

технічної оснащеності. До таких причин відносяться недосконалість нормативно-правового поля; монопольне становище лізингодавців на ринку лізингових послуг, слабкий фінансовий стан переважної кількості агроформувань, їх неспроможність своєчасно та в повному обсязі сплачувати лізингові платежі, висока вартість лізингового кредитування, яка пропонується низкою банків; ризики здійснення лізингових проектів.

Стрижневими напрямками модернізації та розвитку банківського кредитування лізингових проектів агроформувань, підвищення його ролі в технічному оновленні агроформувань є: інтеграція банківського і промислового капіталу; стійкий розвиток малих і середніх агроформувань; розробка та впровадження ефективних лізингових проектів; обґрунтування нормативів і рекомендацій щодо необхідної наявності основних засобів з урахуванням інноваційних технологій у агроформуваннях; удосконалення амортизаційної політики агроформувань; розбудова фінансово-кредитної інфраструктури; збільшення обсягів державної фінансової підтримки.

Список використаної літератури

1. Дем'яненко М.Я., Гудзь О.Є., Стецюк П.А. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика): монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 302 с.
2. Дорофеева О.В. Оптимізація джерел фінансування лізингових проектів // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №8. – С.34.
3. Грищенко І.М. Дослідження становлення лізингового посередництва // Актуал. пробл. економіки. – 2006. – № 8. – С. 61–66.
4. Безклубна Н.Л. Напрями розвитку лізингу // Економіка та держава. – 2006. – № 12. – С. 44–45.
5. Васильчишин О., Тулай О. Лізинг в Україні: минуле і перспективи // Світ фінансів. – 2006. – № 3. – С. 128–141.
6. Гончарові Н.В. Лізинг як форма ефективної підтримки малого підприємництва // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – № 2. – С. 7–12.
7. Іванов М. Розвиток та вдосконалення ринку лізингових відносин в Україні // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. – 2004. – № 3. – С. 259–262.
8. Пастернак М. Проблеми і перспективи розвитку лізингових відносин в Україні як інструмента фінансування розвитку підприємництва // Підприємство, господарство і право. – 2003. – № 6. – С. 131–134.
9. Внукова І.М., Бадзим О.С., Череватенко В.А. Оцінка можливостей розвитку фінансового лізингу в Україні // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №9. – С.49.
10. Дорофеева О.В. Диверсифікація ризиків фінансування лізингової діяльності // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №5. – С.34.

УДК 336.77:631 115.11

КРЕДИТУВАННЯ – ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ АКТИВІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

І.В. Фурман, аспірант

ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН, м. Київ

The article outlines the problems of financing the agricultural sector. Examined trends in financing and lending for example specific farm. Analyzed the legal base lending farms and suggested some ways to improve it. The influence of external and internal factors that contribute to the development of bank lending to farmers.

В статті определено проблеми кредитування аграрного сектора економіки. Прослежено состояние финансирования и тенденции кредитування на примере конкретного фермерского хозяйства. Проанализировано правовую базу кредитування фермерських хозяйств и предложены некоторые пути ее совершенствования. Исследовано влияние внешних и внутренних факторов, способствующих развитию банковского кредитування фермерских хозяйств.

Вступ. Кредитне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників будь-що повинно враховувати специфіку здійснення виробничого процесу, а також особливості формування фінансових ресурсів даної галузі. Однією з складових управління фінансовими ресурсами фермерських господарств виступає система заходів фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарського виробництва.

Постановка задачі. Істотний внесок у дослідження проблематики кредитування агроформувань належить значній кількості вітчизняних науковців. Серед них С. Аржевітін, О.В. Гривківська, І.В. Хлівна, О.Є. Гудзь, О.А. Кириченко, В.Д. Кудрицький, М. Дем'яненко, П.Т. Саблук і ін.

Метою написання даної наукової статті виступає дослідження процесу кредитування фермерських господарств України, аналіз правової бази кредитування даних господарств, дослідження впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, які мають вплив (негативний або позитивний) на банківське кредитування фермерських господарств.

Результати. Висока якість кредитного забезпечення агроформувань є дієвим способом виходу економіки з кризового становища. Економіка країни й донині перебуває в тому становищі, коли її розвиток гальмується відсутністю чітко встановлених, пріоритетних програм розвитку підприємництва, в тому числі програм розвитку із сприянням кредиту. Посилення позиції кредитних відносин як засобу стимулювання розвитку виробництва проявляється в різноманітних аспектах.

Надання позик стимулює економічну активність підприємства: позика дозволяє позичальнику або споживати більше, ніж за її відсутності, або ж вкладати кошти в продуктивні активи [7]. Проте існує зворотна сторона позики – це її ціна. Виняток складають лише «безвідсоткові позики», в ролі яких на підприємствах виступає кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги.

Крім компенсації процентної ставки за кредитами, важливим напрямом посилення активності фермерів на кредитному ринку має стати розвиток мікрокредитування в Україні. Цей напрям кредитування, насамперед, стосується фермерських господарств, оскільки вони є представниками не тільки сільськогосподарських виробників, а й суб'єктами малого бізнесу [2].

На сьогоднішній день в Україні одержати кредит у розмірі декількох тисяч доларів США приватний підприємець або ж мале підприємство може в банках, які являються учасниками програм мікрокредитування Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) і Німецько-Українського фонду (НУФ). Неодмінною умовою такого кредитування є щомісячне погашення кредиту рівними частками. Проте в кожному банку фігурує свій гнучкий підхід до визначення «рівності» часток щомісячного погашення кредиту.

Стосовно умов надання кредитів фермерам, то в кожному регіоні країни вони різні. Такий факт має місце, оскільки розбіжними є наступні фактори: ризиковість землеробства в тій чи іншій місцевості, наявність розгалуженої мережі філій банків, прибутковість ведення сільського господарства, а також інші фактори. Деякі особливості кредитування фермерських господарств відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Особливості кредитування фермерських господарств

Природно-кліматичні фактори	Соціально-економічні та політичні фактори
1	2
Неможливість організації поточного виробництва, що потребує значних обсягів кредитів, з різними термінами погашення	Суттєве відставання аграрного виробництва від інших галузей народного господарства у рівні фондоозброєності праці
Факт сезонного розриву між вкладенням коштів та їх надходженням від реалізації виробленої продукції, з терміном погашення до півтора року	Надзвичайний моральний і фізичний знос засобів виробництва, що викликає потребу у значних довгострокових вкладеннях

Продовження табл. 1

1	2
Безперервність процесів відтворення в виробництві, які не можуть бути зупинені і тому потребують постійного та своєчасного вкладення коштів і своєчасного надання кредитів	Недостатній рівень забезпечення фермерів авансовими платежами, що збільшує потребу в кредитному забезпеченні галузі
Необхідність тримати в обороті значний запас сировини та матеріалів, що уповільнює швидкість обігу коштів і потребує відповідних форм кредитного забезпечення необхідного обсягу оборотних засобів	Випередження темпів росту витрат виробництва над темпами зростання реалізаційних цін, в результаті чого виник диспаритет цін, ліквідація якого потребує значної фінансової підтримки галузі з боку держави
Використання значної частки продукції як сировини для продовження процесу виробництва, що потребує специфічного кредитного забезпечення фермерських господарств	Збільшення заборгованості за реалізовану сільськогосподарську продукцію, що потребує вдосконалення системи розрахунків та збільшує потребу в додатковому фінансовому забезпеченні
Потреба в швидкій переробці або реалізації виробленої продукції	Специфічність застави та зміни її ціни (землі, техніки, іншого майна)

Підсумувавши стан кредитування аграрного сектору України, прослідкуємо стан фінансування та тенденції кредитування фермерського господарства Вінниччини протягом останніх років.

Нами було досліджено залучені фінансові ресурси фермерського господарства «Стріла» (вид економічної діяльності – вирощування зернових та технічних культур) смт. Муровані Курилівці, Муровано-Куриловецького району, то мають вони наступні характерні риси:

- на фермерському господарстві існують довгострокові фінансові вкладення на розвиток власного виробництва (табл. 2);
- відзначається зростання кредиторської заборгованості, що негативно розкриває платоспроможність виробника;
- прибутковість господарства знаходиться на досить високому рівні. Наприклад, у 2009 р. отримання прибутку відмічено в обсязі 686 тис. грн.*

Таблиця 2

**Оцінка структури та динаміка залучених фінансових ресурсів
ФГ «Стріла» за 2006–2009 роки**

Показник	РОКИ							
	2006		2007		2008		2009	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Довгострокові кредити банків	150,3	12,8	696,4	42,1	696,0	38,8	412,0	24,9
Короткострокові кредити банків	300,0	25,5	692,0	41,8	709,0	39,5	620,0	37,4
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	548,4	46,7	128,0	7,7	46,0	2,6	96,0	5,8
Поточні зобов'язання за розрахунками та інші поточні зобов'язання	175,9	15,0	137,3	8,3	345,0	19,2	528,0	31,9
Загальний розмір залучених фінансових ресурсів	1174,6	100,0	1653,7	100,0	1796,0	100,0	1656,0	100,0

* Джерело: дані річної фінансової звітності ФГ «Стріла», Вінницької області, Муровано-Куриловецького району

Крім того фермерське господарство «Стріла» брало участь у конкурсі для надання часткової компенсації відсоткової ставки за залученим короткостроковим кредитом в банку за рахунок коштів державного бюджету у 2009 р. у «Райффайзен Банк Аваль». Банк відкрив даному господарству невідновлювальну кредитну лінію строком до 26 серпня 2009 р. із сплатою 22% річних.

Стосовно правової бази кредитування аграрного сектору, то слід зауважити, що згідно

зі ст. 10 Закону України «Про фермерське господарство» [6], має бути створено Український державний фонд підтримки фермерських господарств, що є державною бюджетною установою, яка виконує функції з реалізації державної політики щодо фінансової підтримки становлення і розвитку фермерських господарств, діє на основі статуту, який затверджується центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики України.

Для практичного вивчення даного питання нами було досліджено фермерське господарство «Вітамін», якому передбачено надання фінансової підтримки (допомоги) на поворотній основі даному господарству в сумі 40 000 грн. строком до 1 березня 2012 року. При цьому фермерське господарство «Вітамін» зобов'язалось використати її за цільовим призначенням (придбання сільськогосподарської техніки та будівельних матеріалів) і повернути фінансову підтримку (допомогу у визначений договором строк).

Для забезпечення договору при наданні фінансової підтримки (допомоги) на поворотній основі до його укладання вимагалось підтвердження гарантії повернення коштів (договір застави). Об'єктом договору застави виступив вантажний автомобіль FAWCA вартістю 83 885 грн.

Відтак, однією з головних проблем, які пов'язані з кредитуванням фермерських господарств в Україні й досі залишаються низька кредитоспроможність, недостатність заставного майна тощо.

Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» [5] було схвалено 24 червня 2004 року. Даний законодавчий акт встановлює досить розгалужену систему забезпечення агропромислових товаровиробників кредитними коштами з боку держави. Закон передбачає дві форми кредитування сільгоспвиробників, а саме: бюджетне та приватне.

Ст. 13 закону [5] визначає порядок надання сільгоспвиробникам кредитних субсидій. Режим кредитної субсидії полягає в субсидуванні частини плати (відсотків) за використання короткострокових і середньострокових кредитів, наданих банками в національній валюті. Кредитна субсидія надається сільськогосподарським підприємствам, що виробляють об'єкти державного цінового регулювання, до яких відноситься сільськогосподарська продукція [4].

При цьому, для часткового здешевлення кредитів для сільського господарства у Державному бюджеті України необхідно щорічно передбачати відповідні кошти. Часткову компенсацію вартості кредитів доцільно здійснювати у розмірах не менше облікової ставки, встановленої Національним банком України, а порядок використання коштів через механізм здешевлення коротко- та довгострокових кредитів для сільського господарства буде встановлюватися Кабінетом Міністрів України. Також, для підтримки розвитку кредитних спілок у сільській місцевості у Державному бюджеті України щорічно необхідно передбачати відповідні кошти на поверненій основі і порядок використання коштів що спрямовуються на підтримку розвитку кредитної кооперації у сільській місцевості повинен встановлювати Кабінет Міністрів України [3].

Розвиток банківського кредитування фермерських господарств здійснюється під впливом різних чинників. Ми схилиємось до думки С. Аржевітіна, про те, що існує чотири групи чинників впливу на розвиток банківського кредитування [1]:

- макроекономічні (зниження ВВП, долар економіки, низька купівельна спроможність населення, бартеризація взаєморозрахунків між суб'єктами підприємницької діяльності);
- економічні (принципи виконання регіонального бюджету, характер реалізованої грошово-кредитної політики, повільний розвиток приватного сектору, систему оподаткування, що склалася в регіоні, інфляцію, результати проведення економічних реформ, які формують загальні умови функціонування кредитного ринку);
- законодавчо-нормативні (принципи грошово-кредитної політики банківських установ, принципи ведення банківської діяльності, а також правила регулювання переліку банківських операцій);
- внутрішньобанківські (невиправдані кредитні, інвестиційні та валютні ризики, забезпеченість власним капіталом, недооцінка чинника незалежності менеджменту, прагнення універсалізації без відповідної побудови банківської інфраструктури, відсутність збалансованої політики управління філіями, кадрова політика).

Негативний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників призводить до того, що банківське кредитування фермерських господарств є недостатньо ефективним.

До негативних чинників, які стримують активізацію послуг банківського кредитування аграрного сектора, відносяться: недостатній рівень інформованості фермерів про можливості кредитування, бюрократичність і довготривалість процедури надання кредиту, високі відсоткові ставки (25-30%), необхідність застави, що у 1,5-2 рази перевищує розмір кредиту, наявність кредитної історії. Наприклад, не вирішеність питань із правом селян віддавати в заставу землю гальмують розвиток кредитування сільгоспвиробництва.

З іншого боку, перешкодами на шляху збільшення агрокредитування є відсутність традицій роботи агросектору в ринкових умовах, низька культура роботи позичальників з кредитами і недостатній рівень знань позичальників про ринок кредитних послуг, висока залежність кредитоспроможності від таких непередбачених чинників, як погодні умови, висока зношеність основних фондів, недиверсифікованість бізнесу [2].

На нашу думку, методика оцінки впливу зовнішньої і внутрішніх чинників на банківське кредитування фермерських господарств має бути розроблена з урахуванням особливостей функціонування банківських установ, що кредитують дану групу господарств. Це безсумнівно дасть змогу розробити належні заходи та прийняти управлінські рішення щодо прогнозування та зниження негативних наслідків впливу частково зовнішніх та, насамперед, внутрішніх чинників, які, в більшій мірі, підлягають прогнозуванню та регулюванню.

Висновки. Головними проблемами, які пов'язані з кредитуванням фермерських господарств в Україні, досі залишаються: низька кредитоспроможність; слабкість банківської системи, нерозвиненість небанківських інститутів кредитування (скажімо, кредитних спілок).

Проблема кредитоспроможності фермерських господарств частково вирішується державною допомогою шляхом компенсації відсоткових ставок за кредитами комерційних банків. Однак досі залишаються проблеми, пов'язані з недостатністю заставного майна в сільгоспвиробників.

Щодо аналізу ефективності правових механізмів кредитування фермерських господарств України, то зазначимо, що вадою законодавства про фермерське господарство та про державну підтримку сільського господарства є дублювання положень відповідних законів про порядок компенсації державою відсоткових ставок за кредитами комерційних банків. А відтак, вдаль існування і функціонування кредитування фермерства в Україні залежить від ряду ситуацій різноманітного характеру, які можуть бути забезпечені лише шляхом комплексного вирішення питань істинної, оперативної та ефективної роботи земельного та супровідних до нього (страхового, фінансового тощо) ринків.

Список використаної літератури

1. Аржевітін С. У переддень десятирічного ювілею. Штрихи до історії розвитку вітчизняної банківської системи за роки державної незалежності України // Вісник НБУ. – 2000. – №2. – С. 41–45.
2. Гривківська О.В., Хлівна І.В. Джерела фінансового забезпечення розвитку малих фермерських господарств // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7. – С. 154–163.
3. Гудзь О.Є. Проблеми удосконалення державної фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 6. – С. 31–36.
4. Кириченко О.А., Кудрицький В.Д. Кредитування аграрного сектору економіки в умовах глобальної економічної кризи // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 5 (95). – С. 207–223.
5. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV // zakon.rada.gov.ua.
6. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 № 973-IV // zakon.rada.gov.ua.
7. Сорос Дж. Алхимия финансов / Дж. Сорос ; пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 416 с.